

Arkadiusz Borowiec

Badanie postaw przedsiębiorczych związanych z zakładaniem mikroprzedsiębiorstw w Polsce wśród studentów kierunków ekonomicznych

Ekonomiczne Problemy Usług nr 63, 40-48

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ARKADIUSZ BOROWIEC

Politechnika Poznańska

**BADANIE POSTAW PRZEDSIĘBIORCZYCH
ZWIĄZANYCH Z ZAKŁADANIEM MIKROPRZEDSIĘBIORSTW
W POLSCE WŚRÓD STUDENTÓW KIERUNKÓW EKONOMICZNYCH**

Wprowadzenie

Przedsiębiorczość w ujęciu ekonomicznym jest definiowana jako sposób działania, który polega na skłonności do podejmowania nowych, często niekonwencjonalnych i ryzykownych przedsięwzięć oraz na wykazywaniu inicjatywy w ich poszukiwaniu i wdrażaniu w życie. W Polsce postawy przedsiębiorcze kojarzone są głównie z chęcią zakładania i prowadzenia własnej działalności gospodarczej, aczkolwiek jest to pojęcie mocno uproszczone. Pomimo to w artykule skoncentrowano się na analizie przedsiębiorczych postaw studentów kierunków ekonomicznych dotyczących możliwości i chęci zakładania przez nich własnych mikroprzedsiębiorstw. W związku z tym przeprowadzono badania ankietowe na próbie 290 studentów na terenie Poznania. Dobór badanej populacji miał charakter losowy i koncentrował się na trzech kierunkach ekonomicznych na trzech różnych uczelniach. W celu efektywniejszej prezentacji wyników i przedstawienia szerszych wniosków zostaną one przedstawione również w kontekście płci.

Artykuł został podzielony na dwie części. W pierwszej ze względu na wiele definicji i różnic pojęciowych znajdują się informacje na temat współczesnych teorii przedsiębiorczości, w drugiej przedstawiono wyniki badań na temat postaw przedsiębiorczych wśród studentów. Warto zaznaczyć, że badania dotyczyły wyłącznie studiów niestacjonarnych, gdyż w większości uczą się tam osoby pracujące, posiadające niejednokrotnie większe doświadczenie życiowe i środki na rozpoczęcie własnej działalności. W związku z tym studentów kierunków niestacjonarnych powinny cechować w większej mierze postawy przedsiębiorcze.

1. Przegląd teorii przedsiębiorczości

Za prekursorów przedsiębiorczości uznaje się A. Smitha, I.B. Sayera oraz J. Schumpetera. Po raz pierwszy pojęcie to pojawiło się na przełomie XVIII i XIX wieku. Powodów użycia tego terminu należy upatrywać w rewolucji przemysłowej i tworzeniu się w tym czasie nowych form zarządzania i gospodarowania. Pierwszym, który sprecyzował to pojęcie, był R. Cantillon¹, według niego to dostrzeżenie szans stworzonych przez rynek.

Jednak dopiero J.H. von Thünen² sformułował pierwsze adekwatne pojęcie roli przedsiębiorcy. W drugim tomie książki „Państwo izolowane” stwierdził, że wynagrodzenia przedsiębiorcy są przychodem związanym z ryzykiem, którego nie chce pokrywać żadne towarzystwo ubezpieczeniowe, ponieważ jest ono nieprzewidywalne.

Zdaniem J. Schumpetera³ przedsiębiorczość jest źródłem wszystkich dynamicznych zmian w gospodarce. Stwierdził on, że przedsiębiorcą można być wówczas, gdy realizuje się jakieś innowacje, natomiast przestaje się nim być wtedy, gdy ugruntuje się pozycję swojego przedsiębiorstwa i zacznie nim kierować w sposób rutynowy. Koncepcja J. Schumpetera była na tyle istotna, że wielu następnych autorów precyzowało swoje stanowisko w kwestii przedsiębiorczości, odnosząc je do jego teorii.

Według koncepcji A. Cole'a z 1959 roku przedsiębiorczość to zamierzone działanie mające na celu rozpoczęcie oraz rozwój biznesu ściśle zorientowanego na osiąganie zysków. Bardzo podobnie pojęcie to rozumiane było przez W.B. Gartnera, zdefiniował je jako umiejętność tworzenia nowych organizacji. Nieco inaczej rozumiał pojęcie przedsiębiorczości P. Drucker⁴, według którego polega ona na współzależności działań przedsiębiorczych i innowacyjnych prowadzących do sukcesu. Zmiany wprowadzane krok po kroku nie zawsze muszą być planowane, ale powinny koncentrować się na danej okazji lub określonej potrzebie.

Ciekawie do pojęcia przedsiębiorczości podchodzi jeden z polskich autorów. Według B. Wawrzyniaka⁵ przedsiębiorcze zarządzanie należy łączyć z aktywnym reagowaniem na procesy globalizacji, wymagając od menedżerów opanowania nowych kwalifikacji i umiejętności. Należy jednak stwierdzić, że w literaturze można znaleźć skrajnie odmienne rozumienia tego pojęcia. Dla przykładu K. Janus⁶

¹ Por. B. Karlof, *Strategia biznesu*, Biblioteka Menedżera i Bankowa, Warszawa 1992.

² J.H. von Thünen, *Der isolierte Staat in Beziehung auf Landwirtschaft und Nationaloekonomie*, cz. 1, Rostock 1850.

³ J. Schumpeter, *Teoria rozwoju gospodarczego*, PWN, Warszawa 1960, s. 35.

⁴ P. Drucker, *Innowacje i przedsiębiorczość*, PWE, Warszawa 1992, s. 63.

⁵ B. Wawrzyniak, *Odnawianie przedsiębiorstwa. Na spotkaniu XXI wieku*, PWN, Warszawa 1995.

⁶ <http://zadane.pl/zadanie/1261138>, 23.11.2010.

rozumie je jako poszukiwanie nowoczesnych doznań za pośrednictwem książek filozoficzno-kulturowych. Rozumie przez nie także gry i zabawy polegające na biegłym rachunku matematyczno-fizycznym.

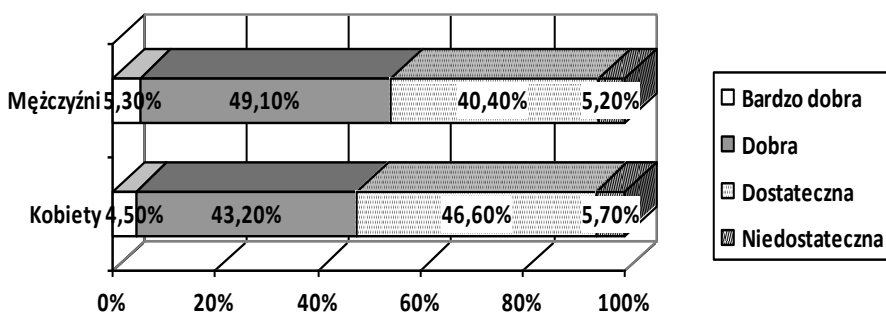
Z tych krótkich, ze względu na ramy artykułu, rozważań wynika, że przedsiębiorczość można rozpatrywać z różnych punktów widzenia i na różne sposoby. Można ją utożsamiać z: (1) wprowadzaniem innowacji, (2) podejmowaniem ryzyka, (3) szukaniem nowych okazji i rozwiązań rynkowych oraz (4) wdrażaniem pomysłów na własną działalność gospodarczą.

W niniejszym artykule przyjęto pojęcie przedsiębiorczości najbliższe czwartemu z tych działań. W tym kontekście warto przeprowadzić analizę dotyczącą postaw i zachowań przedsiębiorczych wśród studentów kierunków ekonomicznych, którzy z definicji powinni posiadać największą wiedzę dotyczącą zakładania i prowadzenia własnego biznesu.

2. Badanie postaw przedsiębiorczych związanych z zakładaniem własnej działalności gospodarczej wśród studentów kierunków ekonomicznych

Głównym celem badań przeprowadzonych na 290 studentach kierunków ekonomicznych poznańskich uczelni było poznanie postaw przedsiębiorczych i chęci do zakładania własnej działalności gospodarczej. W celu lepszego zobrazowania wyników badań populację podzielono ze względu na płeć. Wśród ankietowanych 60,7% stanowiły kobiety, a 39,3% mężczyźni. Grupa stanowiąca 22% wszystkich ankietowanych wskazała na zależność finansową od innych osób, natomiast 78% badanych zadeklarowało się jako niezależni finansowo.

Aż 82% badanych oceniło własną osobę jako przedsiębiorczą, przy czym większy optymizm w tym zakresie wystąpił u mężczyzn (86%) niż u kobiet (79,5%). Nieco gorzej natomiast wypadła ocena własnej wiedzy w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej. Wyniki tego badania przedstawiono na rysunku 1.

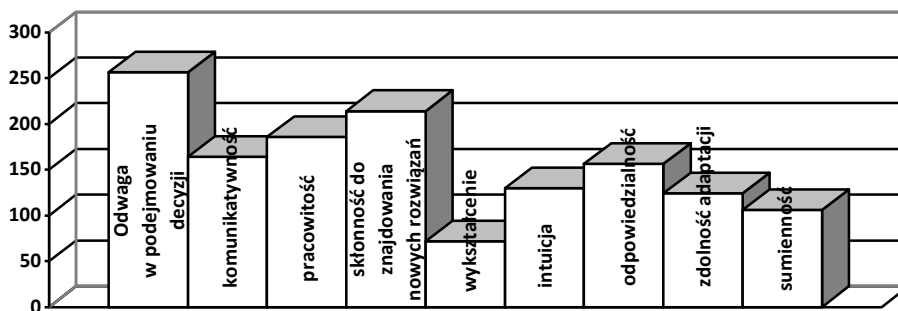

Rys. 1. Stan wiedzy w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Wyniki badań ponownie wskazują na mężczyzn jako grupę, która lepiej ocenia swoje możliwości i wiedzę w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej. W kontekście samooceny w grupie tej przeważają wyniki bardzo dobre i dobre, natomiast mniejszy odsetek niż u kobiet jest ocen dostatecznych i niedostatecznych.

Interesujących wyników dostarczyły badania cech, które w opinii ankietowanych powodują, że osobę można nazwać przedsiębiorczą. Wyniki badań w tym zakresie przedstawione zostały na rysunku 2. Poza przedstawionymi cechami osoby przedsiębiorczej ankietowani wskazywali na kreatywność, systematyczność, konsekwencję w działaniu, spryt, umiejętność rozsądnego wykorzystywania zasobów ludzkich, racjonalne podejmowanie decyzji, praktykę, doświadczenie zawodowe oraz zaangażowanie.

Rys. 2. Cechy, które powodują, że osobę można nazwać przedsiębiorczą [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

W opinii badanych cechą, która najbardziej świadczy o przedsiębiorczości, jest odwaga w podejmowaniu decyzji oraz skłonność do znajdowania nowych rozwiązań. W tym zakresie postawy studentów są spójne z przedstawionymi w niniejszym artykule koncepcjami J.H von Thünera oraz J. Schumpetera. Na uwagę zasługuje również najmniejsza rola wykształcenia wskazana przez ankietowanych. W przypadku kobiet, jak i mężczyzn wskazania na wagę wykształcenia były zbliżone i kształtowały się odpowiednio na poziomie 23,8% oraz 26,3%. Na kolejne pytania odpowiadało następująco: 95,4% kobiet oraz 77,2% mężczyzn uznało odwagę w podejmowaniu decyzji za najważniejszą cechę osoby przedsiębiorczej oraz 76,1% kobiet i 70,2% mężczyzn doceniło rolę skłonności do znajdowania nowych rozwiązań. Warto zwrócić uwagę również na fakt, że studenci wskazują pracowitość jako bardzo ważną cechę osoby przedsiębiorczej (60,2% kobiet i 70,2% mężczyzn).

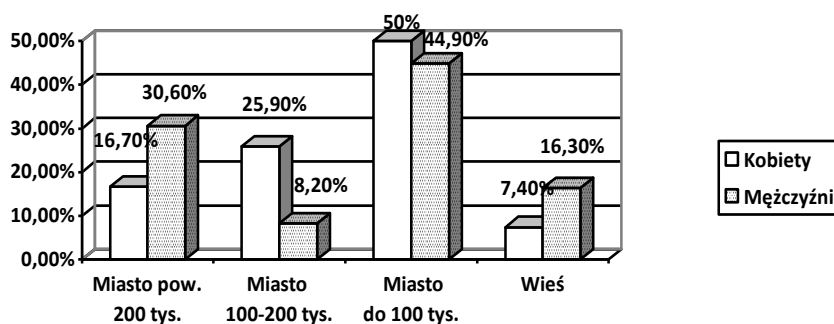
W kontekście przedstawionych cech warto przyjrzeć się rozkładowi odpowiedzi na pytanie o status zawodowy. Studia niestacjonarne objęte badaniami charakte-

ryzują się bowiem dużym odsetkiem osób pracujących. Spośród ankietowanych 78,6% osób to zatrudnieni, natomiast 21,4% to osoby bezrobotne. Bezrobocie w większym stopniu z tej grupy dotyczy kobiet (22,7% badanej populacji) niż mężczyzn (19,2%). Wskazując na zatrudnienie, ankietowani wskazywali swoją przynależność do różnych grup zawodowych, spośród których najczęściej wymieniana była grupa związana z handlem i usługami, finansami i bankowością, administracją publiczną oraz przemysłem budowlanym.

Zaskakująco wysoki odsetek pozytywnych odpowiedzi uzyskano na pytanie dotyczące prowadzenia działalności gospodarczej wśród członków rodziny. Na to pytanie aż 73,8% badanych odpowiedziało twierdząco. Odpowiedź ta mogłaby być podstawą dużego optymizmu w zakresie chęci założenia i poprowadzenia własnej firmy. W tym kontekście ponownie zastanawiające, ale też niepokojące wydają się wyniki dotyczące pytania o chęć założenia własnej działalności gospodarczej w okresie najbliższych trzech lat. Na to pytanie 45,5% badanych osób odpowiedziało twierdząco, a 54,5% nie planuje założenia własnego biznesu. W kontekście pogarszającej się sytuacji na rynku pracy wyniku tego można uznać za zadowalający. Z drugiej jednak strony należy pamiętać, że wśród ankietowanych zdecydowana większość osób pracuje zawodowo, można więc sądzić, że brak chęci do zakładania własnej działalności związany jest głównie z awersją do ryzyka. Przeczyłoby to nieco opinii studentów na własny temat dotyczącej przynależności do osób przedsiębiorczych i wskazaniu tej cechy w niniejszych badaniach jako jednej z najważniejszych u osoby przedsiębiorczej.

Wśród osób, które planują założenie działalności gospodarczej, niemal wszystkie (89,4%) deklarują zatrudnienie dodatkowych osób. Może to wskazywać na chęć rozwijania ambitnych planów zmierzających do rozwijania i powiększania działalności.

Interesujących wyników dostarcza też analiza odpowiedzi na pytanie o wielkość miejscowości, w której ankietowani chcieliby założyć przedsiębiorstwo. Wyniki badań przedstawiono na rysunku 3.

Rys. 3. Wielkość obszaru, na którym ankietowani chcieliby założyć firmę

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Okazuje się, że najwięcej spośród ankietowanych, którzy chcą założyć własną działalność, chciałaby to zrobić na terenie miejscowości liczącej do 100 tys. mieszkańców. Co ciekawe, jest to zgodne z charakterystyką miejsca zamieszkania studentów, z których zdecydowana większość wywodzi się właśnie z miast do 100 tys. mieszkańców. Odpowiedzi mogą więc wskazywać na chęć założenia działalności w pobliżu miejsca zamieszkania. Część respondentów wyraziła w badaniach chęć zaistnienia na większych rynkach, gdyż większe miasto daje możliwości szybszego rozwoju firmy oraz dostępu do większych rynków zbytu niż mniejsza miejscowość. Nie dziwi w tym kontekście najmniejszy odsetek pozytywnych odpowiedzi dotyczących zakładania i prowadzenia działalności na terenach wiejskich.

W przeprowadzonych badaniach dotyczących postaw przedsiębiorczych wśród studentów 54,5% ankietowanych stwierdziło, że ma pomysł na założenie własnej działalności. Na uwagę zasługuje wyższy odsetek tej odpowiedzi w stosunku do liczby osób deklarujących w najbliższych trzech latach założenie firmy (45,5%). Nie jest to dziwne, zwłaszcza w przypadku analizy odpowiedzi na kolejne pytanie, które dotyczy środków na rozwój i założenie przedsiębiorstwa. Tylko 15,9% wśród ankietowanych odpowiedziało twierdząco na pytanie dotyczące posiadania niezbędnych środków na rozpoczęcie działalności. Widać tu wyraźną dysproporcję występującą między kobietami i mężczyznami. Spośród kobiet tylko 11,4% deklaruje posiadanie odpowiednich środków i odpowiednio 22,8% mężczyzn.

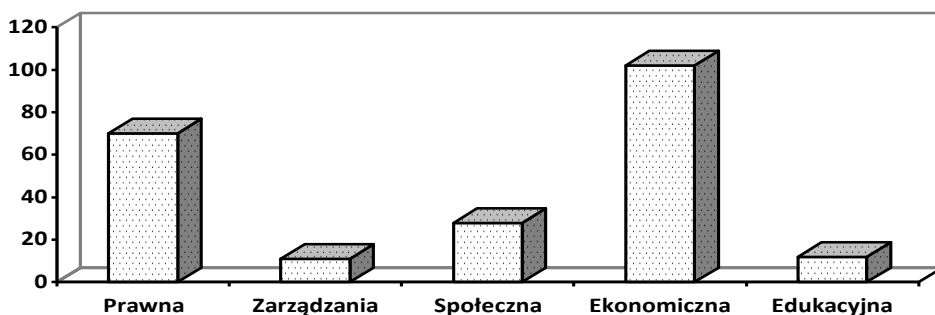
Ciekawie wypada katalog rodzajów działalności, które planują rozpocząć ankietowani. Do najczęściej reprezentowanych należą handel i usługi, branża edukacyjna, budowlana, hotelarstwo i gastronomia oraz bhp.

Nieco lepiej natomiast wygląda sytuacja co do znajomości źródeł pozyskiwania wspomnianych środków. 58,6% badanych osób deklaruje, iż posiada wiedzę, jak zdobyć kapitał niezbędny do rozpoczęcia działalności. W tym zakresie to kobiety posiadają większe kompetencje, gdyż 62,5% pań wie, jak ten kapitał pozyskać (wśród mężczyzn odsetek ten wynosi 52,6%). Zbliżona liczba osób (54,5%) twierdzi, że posiada wiedzę na temat wysokości środków finansowych, jakie trzeba zaangażować w planowaną działalność. Orientacja ta wyższa jest wśród mężczyzn (61,4%) niż wśród kobiet (50%).

Na pytanie, czy sytuacja na rynku pracy skłania do podejmowania własnej działalności gospodarczej, 60% ankietowanych odpowiedziało twierdząco. W większym stopniu korelację tę zauważają mężczyźni (70,2% pozytywnych odpowiedzi) niż kobiety (53,4%). Uzyskane wskaźniki pokazują, że założenie firmy może stać się alternatywą dla wielu osób w przypadku trudności związanych z zatrudnieniem i poszukiwaniem pracy.

Nawiązując do odpowiedzi dotyczącej chęci założenia własnej działalności, można postawić hipotezę, że wiele osób chciałoby założyć firmę, niemniej jednak uniemożliwiają to bariery związane z jej prowadzeniem. Spośród barier zidentyfi-

kowanych przez PARP⁷ ankietowani najczęściej wskazywali barierę ekonomiczną związaną z konsekwencjami braku długofalowej i spójnej polityki państwa wobec sektora MŚP, z niestabilną polityką fiskalną (w tym ze stosunkiem urzędów skarbowych do przedsiębiorców), trudnościami w pozyskiwaniu i powiększaniu kapitału oraz z problemami z dostosowaniem firm do funkcjonowania w strukturach Unii Europejskiej. Odpowiedzi w zakresie barier rozwoju mikroprzedsiębiorstw zostały przedstawione na rysunku 4.

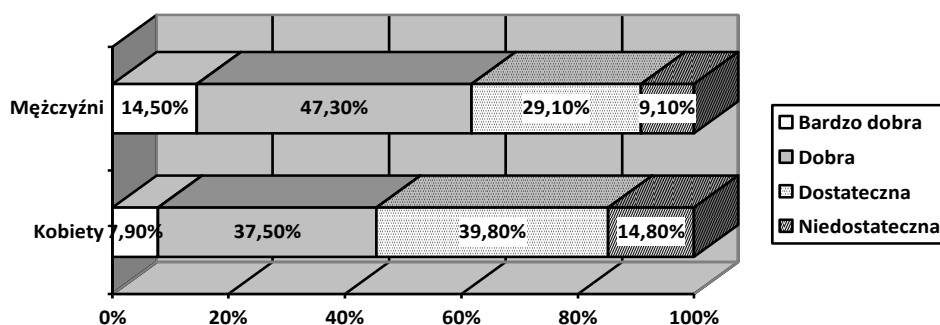

Rys. 4. Bariery związane z zakładaniem działalności gospodarczej według ankietowanych
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Jak widać, studenci w swoich odpowiedziach zwrócili uwagę na istnienie dwóch barier. Aż 204 osoby wskazały na istnienie bariery ekonomicznej, a 140 osób na istnienie bariery prawnej. Bariera prawna rozumiana jest najczęściej jako trudne i niestabilne przepisy prawne, utrudniające zarówno bieżącą działalność, jak i próby jej planowania. Najmniejszy odsetek wskazań dotyczył barier związanych z zarządzaniem i edukacją (po około 8%).

Podjęcie inicjatywy założenia własnej działalności gospodarczej wymaga umiejętności i kompetencji, które powinny być przedmiotem programów nauczania. Z przeprowadzonych badań wynika, że uczelnie nie do końca potrafią sprostać tym oczekiwaniom. Na rysunku 5 przedstawiono odpowiedzi na pytanie, na ile programy studiów realizowane w badanych uczelniach sprzyjają założeniu firmy.

⁷ T. Łuczka, *Bariery rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, w: *Małe i średnie przedsiębiorstwa – szkice o współczesnej przedsiębiorczości*, red. T. Łuczka, Wyd. Politechniki Poznańskiej, Poznań 2005.

Rys. 5. Opinia ankietowanych na temat programów studiów

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Z badań wynika, że znacznie surowiej programy studiów w zakresie kompetencji pozwalających na zakładanie własnego biznesu oceniły kobiety. Dominują tu oceny dostateczne. Więcej procentowo pań niż mężczyzn ocenia programy studiów na ocenę niedostateczną.

Rozwojowi umiejętności i kompetencji zawodowych oraz przedsiębiorczych studentów powinny służyć praktyki w różnych instytucjach. Poznanie specyfiki funkcjonowania firm i ich bieżącej działalności powinno być uzupełnieniem wiedzy wyniesionej ze studiów. Z badań wynika, że uczelnie wychodzą naprzeciw tym postulatam. Aż 60,8% ankietowanych stwierdziło, że w trakcie swojej edukacji było zmuszonych do odbywania praktyk zawodowych. Odsetek ten wyższy był u kobiet (64,8%) niż u mężczyzn (54,5%).

W kontekście odpowiedzi na temat nieadekwatnych programów nauczania szczególnego znaczenia nabiera pytanie na temat kształcenia poza formalnym systemem edukacji. Całkowicie zrozumiałe jest więc duże zainteresowanie szkoleniami z zakresu zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej. Z badań wynika, że 79,5% kobiet oraz 54,5% mężczyzn jest zainteresowana taką formą podnoszenia kwalifikacji zawodowych.

Podsumowanie

Z przeprowadzonych badań na temat postaw przedsiębiorczych wśród studentów kierunków ekonomicznych wynika, iż większość z nich uważa się za osoby przedsiębiorcze o dość wysokiej wiedzy na temat prowadzenia działalności gospodarczej. Mimo pozytywnej samooceny ankietowane osoby nie przejawiają skłonności do ryzyka, a o swoich szansach na temat zakładania firmy wypowiadają się

bardzo ostrożnie. Największą barierą powodującą ostrożność ankietowanych jest bariera związana z brakiem środków i wiedzy w zakresie przepisów prawnych. Niestety postawom przedsiębiorczym nie sprzyjają także programy nauczania oraz niejednokrotnie brak koncepcji prowadzenia działalności.

Podsumowując, należy stwierdzić, że głównymi zadaniami państwa i instytucji edukacyjnych powinno być wspieranie i kreowanie postaw przedsiębiorczych w taki sposób, aby w większym stopniu zachęcić młode osoby do wykorzystywania szans rynkowych i w konsekwencji do tworzenia własnych mikroprzedsiębiorstw. Niezbędne jest przy tym tworzenie klimatu przedsiębiorczości przyczyniającego się do rozwoju regionalnego.

**THE STUDY OF ENTREPRENEURIAL ATTITUDES
ON THE ESTABLISHMENT OF MICRO-ENTERPRISES IN POLAND
AMONG STUDENTS OF ECONOMICS**

Summary

The article focuses on the analysis of entrepreneurial economics students in terms of capacity and willingness to establish their own micro-enterprises. Therefore, the survey was conducted on a sample of 290 students in the city of Poznań. Selection of the study population had a random character and focused on three economic directions at three different universities.

Translated by Arkadiusz Borowiec